

Grundlovstale Søborg præstegård 5 juni 2023

Lisbet Christoffersen:

Folkekirken samfundet staten – og bededag

I år er det 70 år siden, Danmarks Riges grundlov blev fornyet. Et folkeligt projekt efter 2. verdenskrig, hvor de europæiske stater skulle genrejses, og principperne for statsdannelse genetableres.

Ude i Europa var der behov for at understrege frihedsrettighederne mere klart. Ytringsfrihed, religionsfrihed, foreningsfrihed, forsamlingsfrihed.

Og ude i Europa fik domstolene mere magt. Netop til at kontrollere, at staten overholdt frihedsrettighederne. Så domstolene fik magt til at tilsidesætte en lov, selvom den var vedtaget med flertal i parlamenterne.

I Danmark havde man haft sin forfatningskamp. Perioden mellem 1875 og 1901. Estruptiden, provisorietiden. En periode, hvor finanslovene ikke blev vedtaget af folketingets flertal, men udstedt foreløbigt – provisorisk – af regeringen, mens folketinget var sendt hjem. En periode,

hvor det var uklart, hvem der havde det sidste ord: folketinget, regeringen eller kongen.

Efter 2. verdenskrig ønskede man ikke at gentage den periode. Så i den grundlov, vi fejrer i dag, blev landstinget afskaffet. Folketinget blev det eneste repræsentative organ, sammensat ved valg. Og det blev slået fast, at et folketingsflertal kunne tvinge en minister, en statsminister, en regering bort. Kongen kunne ikke længere, hverken i praksis eller i teorien, udnævne regeringer, der havde folketingets flertal imod sig.

En del af diskussion i 1953 handlede om kvindelig arvefølge, den del af historien kender vi. En anden del handlede om, hvordan Danmark skulle blive medlem af NATO og senere af EU – også den del af historien kender vi, vi har i hvert fald været til mange folkeafstemninger siden 1972, der alle har handlet om at tage stilling til relationen mellem Danmark og EU.

I 1953 blev frihedsrettighederne også diskuteret. På baggrund af rædslerne under 2. verdenskrig blev den europæiske menneskeretskonvention indført i 1953. Danmark var et af de første lande til at underskrive. En konvention, der yderligere understregede retten til

ytringsfrihed, forsamlingsfrihed, foreningsfrihed og religionsfrihed.

Indbygget i konventionen er en domstol i Strasbourg. Så hvis borgere i Danmark oplever, at de ikke kan komme igennem i den offentlige forvaltning, overfor lovgivningsmagten eller ved domstolene med krav om beskyttelse af frihedsrettighederne – der jo også tæller ejendomsretten – så er domstolen i Strasbourg det endelige sted, konflikten kan afgøres.

Fx har Strasbourgdomstolen netop tabt tålmodigheden med Danmark mht bæltefixeringer i psykiatrien, altså fysisk tvangstilbageholden, som vi gør alt for meget, sammenlignet med andre lande. Vi varetægtsfængsler også alt for meget, og ingen andre end domstolen i Strasbourg har fået de danske myndigheder til at ændre kurs.

I de andre Europæiske landes nye forfatninger efter 2. verdenskrig nøjedes man ikke med domstolen i Strasbourg. Man skrev også direkte ind i grundlovene, at hjemlige domstole skulle værne særligt om frihedsrettighederne.

I Danmark mente både politikere, embedsmænd og ikke mindst de jurister, der arbejdede med stoffet, at demokratiet var det stærkeste værn om frihedsrettighederne.

I 1953, for 70 år siden, var Gud og hvermand medlem af et politisk parti. Det var en almen forpligtelse, helt som det var en almen forpligtelse at holde avis, at være medlem af de danske skytte-, gymnastik- og idrætsforeninger, af spejderkorpsene og af folkekirken.

Det folkelige fundament bag stemmeretten til folketinget, bag det repræsentative demokrati var altså meget stærkt og en omfattende politisk debat lå bag de lovgivningsmæssige ændringer.

Jeg har for sjov slået de tilsvarende tal op i dag. Her kommer de:

Gå til spejder 70.000

Politiske partiers samlede medlemstal: 180.000

Hvor mange holder avis: 2010 2.1 mio – 2022 1.3 mio

DGI's samlede medlemstal: 1.630.000

Fagforeningerne har 1.903.704 medlemmer af en arbejdsstyrke på 2.895.900.

Stemmer til seneste folketingsvalg: 3.592.822 afgivne stemmer (ca det samme til kommunalvalg)

Folkekirken samlede medlemstal: 4.276.271

Lige netop I her i Søborg ved det godt. At medlemstallet i DGI er på højde med det antal danskere, der holder avis. Og nærmer sig medlemstallet i fagforeningerne. DGI repræsenterer med sit medlemstal både børn og voksne. Og dermed måske en tredjedel af de voksne, der stemte ved sidste valg.

De voksne, der stemte, er statistisk set, stort set alle sammen medlemmer af folkekirken – og dertil kommer yderligere 70.000 medlemmer. Folkekirken er landets største organisation.

Men tilbage i 1953 var vælgerforeningerne en lige så stor folkelig base. Og derfor ønskede man ikke nogen særlig stærk grundlovssikring af frihedsrettighederne i den danske grundlov.

Man kan sige, at man troede mere på demokratiet end på domstolenes rolle i at beskytte frihedsrettighederne. Beskytte foreningsfrihed, forsamlingsfrihed, ytringsfrihed, religionsfrihed.

Den tillid til, at lovgivningsmagten bygger på et stærkt demokratisk fundament, ikke blot i stemmeafgivning på valgdagen, men også i form af en levende politisk debat i dagspressen og i vælgerforeningerne, koblet sammen med de andre store organisationer – DGI, fagforeningerne, folkekirken – den tillid har været under hårdt pres de seneste år.

Først med Støjberg-sagen, hvor en minister helt bevidst gik til grænsen for, hvordan mennesker kan behandles i dette land – og altså også over grænsen. Tvangsadskilte fædre, mødre og børn uden hensyn til deres individuelle situation. Og efter at være blevet idømt den hårdeste straf, frejdigt fastholder sin uskyld. Uden fornemmelse for Folketingets værdighed.

Så corona. Ingen tvivl om, at der skulle handles. Ingen kunne vide, hvordan sygdommen ville sprede sig og hvor mange der ville dø, hvis man ikke straks lukkede ned. Og det gjorde man så. Alle folkelige organisationer blev lukket

ned. Kun politiske demonstrationer var fortsat tilladt. Kirke, DGI, fagforeninger – alt andet blev lukket ned. Væk var for en periode foreningsfrihed, forsamlingsfrihed, ytringsfrihed. Nødvendigt, ja. Men for meget?

Og så, i halen på corona, minksagen. Hvor centrale embedsmænd har pareret ordre og iværksat nedslagning af et helt erhverv. Noget fuldt ud lovligt – de sygdomsramte besætninger og de besætninger, der lå i områderne omkring. Noget fuldt forståeligt – der var jo jyske minkavlere, som på landsdækkende tv indrømmede at have snydt med prøverne, samtidig med, at familiemedlemmer med arbejde på plejehjem smittede store befolkningsgrupper. Men altså også noget ulovligt. Besætninger på øerne, hvor der ingen sygdomme var. Og erstatningsforløbet – fuld og hel erstatning efter grundloven – er stadig ikke tilendebragt.

Det er nok på den baggrund man skal se vreden over nedlæggelse af store bededag. Ingen havde lige annonceret dét i valgkampen forud. Man skulle huske ti år tilbage for at indse, at noget sådant kunne ske. Hverken fagbevægelsen eller folkekirkens top havde set det komme.

Men ville en domstol have stoppet nedlæggelsen af store bededag? Havde det hjulpet med de sædvanlige juridiske garantier? Er det stat-kirke-forholdet, der er problemet?

Ærligt talt, nej. Det er os, der er problemet. De ændrede samfundsstrukturer, de ændrede indkøbsvaner, og de ændrede vaner omkring kirkegang.

Først nogle ord om stat-kirke-forholdet. Da det forenede Venstre blev dannet i 1870 og det første partiprogram blev skrevet, fyldte finansieringen af folkekirken halvdelen af programmet. Det var stadig bønderne, der gennem tiende finansierede kirke mv. Præsterne var stadig bønder, de ejede præstegården, som de skulle give videre til den næste i ordentlig stand. Og de levede af præstegårdsjorden samt af de beløb, sognets børn betalte for kirkelige handlinger.

Hele det system fik man skubbet væk i perioden fra 1903 til 1923. Altså for 100 år siden. Siden har vi haft folkevalgte menighedsråd, som skal passe kirken og kirkegården. Præster, der er indstillet af menighedsrådet og derfor gerne skulle finde godt sammen med sognet. Biskopper, der er valgt af menighedsråd og præster og derfor har stor folkelig legitimitet. Og så kirkeskat, der finansierer vedligeholdelse af præstegård og kirke, mens præsternes løn betales delvist

over den statskat, vi alle betaler til, finansloven. Præstegårdsjorden er i stort omfang solgt, folkekirken har ikke meget formue at falde tilbage på.

Dén model har det ligesom modellen bag grundloven: den forudsætter, at vi skaber fælles reguleringer via folketinget. Også for folkekirken.

Og er der noget, der er fælles i dette land, så er det helligdagene. De er helligdage både i kirken og i indkøbscentrene. Indkøbscentrene skal simpelthen være lukket på de 10 helligdage samt på grundlovsdag og juleaftensdag. Meningen er, at også folk, der arbejder i butikssektoren, skal kunne holde fri sammen med familien de 12 dage. Så meningen er, at landet skal ligge øde uden indkøbsmuligheder fra juleaftensmorgen til 3. juledags morgen. Tilsvarende i påsken: kun indkøb påskelørdag. Og her i denne weekend: indkøb lørdag og søndag, men ikke i dag, grundlovsdag.

Tankegangen er altså, at det, der i kirken er helligt, også skal være det i befolkningen. Og det, der i befolkningen er helligt – grundlovsdag, nytårsaften – også skal være helligt i kirken. De danske helligdage er som en mønt med to sider, der ikke kan adskilles.

Selvfølgelig kan man nedlægge en helligdag, hvis der er for mange. De store butikskæder har længe syntes, at der slet ikke skulle være en lukkelov. At butikkerne skulle være åbne juledag og langfredag og alle de andre dage. Det var tydeligt under corona – Salling gruppen ville have åbent langfredag, selvom kirkerne skulle være lukket. Coop er ligeglad med, hvornår kirkerne er åbne eller lukkede, bare de kan være åbne døgnet, ugen og året rundt.

Men det er en helt central kerne i den danske religionsmodel, at der er disse 12 dage, hvor vi alle stopper op og holder fri. Vi havde én mere end nabolandene. Den ene dag har de store butikskæder fået.

Og nu spørger jeg Jer lige: hvor mange af Jer har de seneste 10 år – siden der sidst var konflikt omkring store bededag – været til gudstjeneste på store bededag, uden at skulle til konfirmation?

Jeg tænkte det nok. Når store bededag blev lukket ned, er årsagen, at den ikke blev brugt og ikke kunne forsvares som helligdag. Det er ændrede samfundsstrukturer, ændrede indkøbsvaner – og ændrede kirkegangsvaner – der er årsagen.

Pointen? Grundideen bag grundloven ændrer sig, hvis vi ikke læser avis og deltager i den politiske debat, ikke længere bruger skytte-, gymnastik- og idrætsforeningerne som det folkeligt-politiske oprørsorgan, de blev skabt som, men udelukkende som instrument til kropslig styrkelse, og ikke fastholder en aktivitet og refleksion bag medlemstallet i folkekirken – kombineret med aktiv deltagelse i gudstjenester og menighedsråd.

Kristendommen overlever nok. Søborg kirke har snart stået her i 800 år. Men formerne bag både kirke og stat ændrer sig, når vi ændrer os. Det er os selv, der skal kæmpe for kirke, stat og folk – og grundlov.

Glædelig grundlovsdag.

Vi skal synge. Jeg elsker de grønne lunde. Forfattet af Johannes Helms, søn fra Esbønderup præstegård, skrevet i 1872. Altså samtidig med oprettelsen af Søborg Skytte-, gymnastik- og idrætsforening. Skrevet, mens Hostrup var sognepræst i Hillerød og havde stor indflydelse på nogle af de åndelige retninger, der ifølge provst Steenvinkels krønike fra 1925 om præsteliv og kirkeminder gik over Søborg sogn. Skrevet til en grundlovsfest.

